

5.5.2026

TAS/381/2026

Eduskunta

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

TyV@eduskunta.fi

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2027—2030 (VNS 3/2026 vp.)

Tasa-arvovaltuutettu kiittää kuulemispyynnöstä ja toteaa tarkastelevansa otsikossa mainittua valtioneuvoston selontekoa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986, jäljempänä tasa-arvolaki) näkökulmasta.

Tasa-arvovaltuutettu kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että julkisen talouden suunnitelmassa tehtävät resurssi- ja rakenteelliset ratkaisut vaikuttavat suoraan tasa-arvolain toimeenpanoon ja syrjintää kokeneiden henkilöiden oikeussuojan tosiasialliseen toteutumiseen. Tämän vuoksi julkisen talouden suunnitelmaa ei voida tarkastella ainoastaan talouspoliittisena asiakirjana, vaan myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen vaikuttavana kokonaisuutena.

Perus- ja ihmisoikeudet sekä sukupuolten tasa-arvo otettava julkisen talouden suunnitelman osaksi

Julkisen talouden suunnitelmassa linjataan talouspoliittisia valintoja, joilla on laajakantoisia ja pitkäaikaisia vaikutuksia ihmisten arkeen ja eri väestöryhmien asemaan. Tämän vuoksi julkisen talouden ja talouspolitiikan valmistelussa ja päätöksenteossa on otettava huomioon Suomen perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvät velvoitteet, sukupuolten tasa-arvon ja muun yhdenvertaisuuden edistäminen.

Perustuslain 6 §:ssä turvattu yhdenvertaisuus ja viranomaisille asetettu velvollisuus edistää tasa-arvoa edellyttävät, että myös julkisen talouden suunnitelma ja erityisesti sen tasapainottamiseen tähtäävät toimet suunnitellaan ja toteutetaan tavalla, joka ei heikennä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tai kohdistu kohtuuttomasti samoihin, jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisryhmiin. Vaikka julkisen talouden

vahvistaminen on välttämätöntä, se ei saa johtaa eriarvoisuuden lisääntymiseen tai syrjinnän riskien kasvuun. Julkisen talouden suunnitelmalla tulee pyrkiä tukemaan ihmisten yhdenvertaista osallisuutta yhteiskuntaan, työelämään ja taloudelliseen hyvinvointiin.

Sukupuolten tasa-arvo ylläpitää osaltaan oikeusvaltiota ja demokraattisen yhteiskunnan vakautta. Sukupuolten tasa-arvo liittyy siten kiinteästi julkiseen talouteen ja talouspolitiikkaan. Se on keskeinen mekanismi, joka ehkäisee polarisaatiota, syrjäytymistä ja yhteiskunnallista eriarvoisuutta – ilmiöitä, jotka itsessään heikentävät talouden kestävyttä, luottamusta institutioihin ja pitkän aikavälin kasvun edellytyksiä. Tasa-arvon edistäminen on siten myös julkisen talouden kestävyuden ja yhteiskunnallisen vakauden näkökulmasta perusteltua ja välttämätöntä.

Sukupuolivaikutusten arviointi ja sukupuolitietoinen budjetointi osana kehyspäätöksiä

Tasa-arvovaltuutettu pitää välttämättömänä, että julkisen talouden suunnitelman, siihen liittyvien talouspoliittisten linjausten sekä niitä toimeenpaineiden lainsäädäntömuutosten sukupuolivaikutukset arvioidaan systemaattisesti. Julkisen talouden suunnitelmaa ja kehyspäätöstä pidetään usein sukupuolineutraaleina, mutta tutkimus ja käytännön kokemukset osoittavat, että verotusta, etuuksia, palveluita ja työllisyyttä koskevat ratkaisut vaikuttavat eri tavoin naisiin ja miehiin sekä eri väestöryhmiin.

Naisten ja miesten työllisyys- ja tulotilanne eroavat toisistaan muun muassa toimialarakenteen, työn muotojen, palkkaerojen ja hoivavastuiden jakautumisen vuoksi. Suhdannevaihtelut ja talouspoliittiset sopeutustoimet kohdistuvat tästä syystä eri sukupuoliin eri tavoin. Sukupuolivaikutusten arviointi on erityisen tärkeää silloin, kun talouspoliittisia linjauksia tehdään useita vuosia kattavalle ajanjaksolle, kuten julkisen talouden suunnitelmassa.

Tasa-arvovaltuutettu korostaa sukupuolitietoisesta budjetoinnista merkitystä myös kehyspäätösten valmistelussa. Sukupuolitietoinen budjetointi lisää päätöksenteon oikeudenmukaisuutta, läpinäkyvyyttä ja vaikuttavuutta. Se edellyttää riittävää sukupuolittain jaotellun tiedon, tilastojen ja vaikuttavuusarvioiden saatavuutta. Verotuksen, etuuksien ja palvelujen vaikutuksia on mahdollista arvioida luotettavasti vain, jos käytettävissä on sukupuolen mukaan eriteltyä tietoa.

Valtuutettu pitää tärkeänä, että talouspolitiikan valmistelussa hyödynnetään nykyistä systemaattisemmin sukupuolittain jaoteltua dataa ja että tietojen avoimuutta lisätään. Avoin ja helposti saatavilla oleva tasa-arvotieto vahvistaa päätöksenteon legitimitettiä ja lisää kansalaisten luottamusta julkiseen talouteen liittyviin ratkaisuihin. Samalla on tarpeen tarkastella

talouspoliittisten toimien yhteisvaikutuksia, sillä useat samanaikaiset muutokset esimerkiksi sosiaaliturvaan ja työelämään voivat kasautua samoille ihmisryhmille, kuten yksinhuoltajille tai pienituloisille lapsiperheille.

Tasa-arvovaltuutetun resurssit ja niiden yhteys julkisen talouden kehyksiin

Julkisen talouden suunnitelmassa ja kehyksessä tehtävät linjaukset vaikuttavat suoraan tasa-arvolain toimeenpanoon ja valvontaan. Tasa-arvovaltuutettu esittää valiokunnalle vakavan huolensa siitä, että valtuutetun lakisääteiset tehtävät ovat viime vuosina lisääntyneet merkittävästi ilman vastaavaa resurssien vahvistamista.

Tasa-arvovaltuutetulle tulevien yhteydenottojen määrä on kasvanut voimakkaasti. Vuonna 2025 valtuutettu vastaanotti 1 338 yhteydenottoa, mikä merkitsee lähes 60 prosentin kasvua vuoteen 2020 verrattuna. Samanaikaisesti valtuutetun tehtäväkenttä on laajentunut ja laajenemassa huomattavasti.

Tämän vuoden alusta lukien tasa-arvovaltuutettu on toiminut EU:n tekoälyasetuksen perusoikeuksia suojelevana viranomaisena. Monet työlainsäädäntöön tehdyt muutokset, kuten hallituksen esitykset 158/2025 ja 199/2025, lisäävät raskaus- ja perhevapaasyrjinnän riskiä. On perusteltua olettaa, että tämä kehitys edelleen kasvattaa valtuutetulle tulevien yhteydenottojen määrää.

Tasa-arvovaltuutetun tehtäväkenttä on laajentumassa merkittävästi myös EU-lainsäädännön toimeenpanon myötä. Tasa-arvovaltuutetulle on tulossa uusia tehtäviä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuselimiä koskevien direktiivien (EU) 2024/1499 ja 2024/1500 täytäntöönpanon seurauksena. Lausuntopalvelussa helmikuussa lausuttavana olleen palkka-avoimuusdirektiivin täytäntöönpanoa koskevan hallituksen esitysluonnoksen (VN/7728/2024) mukaan tasa-arvovaltuutettu ollaan nimeämässä direktiivin (EU) 2023/970 mukaiseksi valvontaelimeksi.

Tasa-arvovaltuutettu on palkka-avoimuusdirektiivin täytäntöönpanoa koskevassa lausunnossaan todennut, ettei valtuutetulle voida antaa sellaisia direktiivin edellyttämiä kehittämis-, hallinto- ja rekisteriviranomaistehtäviä, jotka eivät sovi itsenäisen ja riippumattoman lainvalvontaviranomaisen rooliin. Tällaiset tehtävät vaarantavat lainvalvontaelimen riippumattomuuden ja toimintakyvyn sekä siten syrjintää epäilevien henkilöiden oikeussuojan. Tasa-arvovaltuutettu on katsonut, että valtioneuvoston tulee varmistaa riittävät resurssit direktiivin mukaisille valvontatehtäville ja toteuttaa nämä muut tehtävät muilla direktiivin mahdollistamilla tavoilla kuin antamalla ne valtuutetun hoidettavaksi.

Oikeusministeriön 30.4.2026 antaman tiedotteen mukaan palkka-avoimuusdirektiivin täytäntöönpanoa edistetään kohdentamalla tasa-

arvovaltuutetulle 270 000 euroa valtion talousarvion sisäisellä siirrolla. Tiedotteen mukaan direktiivin täytäntöönpanoon liittyvät viranomaistehtävät lisäävät tasa-arvovaltuutetun valvontatehtävien määrää. Tasa-arvovaltuutettu toteaa tässä yhteydessä, ettei valtuutetun lausunnossa esiin nostetuista lainvalvonnan riippumattomuuteen ja puolueettomuuteen liittyvistä kysymyksistä ole keskusteltu valtuutetun kanssa. Valtuutetun tiedossa ei ole, miten valtioneuvosto aikoo ratkaista nämä ongelmat.

Tasa-arvovaltuutettu korostaa, ettei esitetty lisärahoitus saa lukita palkka-avoimuusdirektiivin täytäntöönpanossa myöhemmin omaksuttavaa mallia tehtävien jaosta viranomaisten kesken. Lisämääräraha ei poista tarvetta arvioida huolellisesti tehtävien tarkoituksenmukaista kohdentamista eikä valtuutetun roolia riippumattomana lainvalvontaviranomaisena direktiivin kokonaisuudessa.

Palkka-avoimuusdirektiivin täytäntöönpano tuo tasa-arvovaltuutetulle joka tapauksessa uusia lainvalvontaan liittyviä tehtäviä, kuten samanarvoisen työn arviointiin ja palkkasyrjintäepäilyihin liittyvää valvontaa sekä yrityksiä ja työntekijöitä koskevan ohjaus- ja neuvontatyötä. Ehdotettu lisämääräraha voi mahdollistaa näiden tehtävien hoitamisen.

Direktiivin toimeenpanoon liittyy kuitenkin myös sellaisia kehittämis-, hallinto- ja rekisteriviranomaistehtäviä, jotka eivät kuulu riippumattoman lainvalvontaviranomaisen ydintehtäviin. Tällaiset tehtävät edellyttävät lisäksi tietojärjestelmiä, tietovirtojen hallintaa ja rekisteritoimintoja, joita ei ole tarkoituksenmukaista rakentaa tasa-arvovaltuutetun yhteyteen.

Tasa-arvovaltuutettu katsoo, että lisämääräraha ei mahdollista näiden tehtävien asianmukaista hoitamista eikä muuta arviota niiden tarkoituksenmukaisesta sijoittamisesta. Näiden tehtävien toteuttaminen tulisi järjestää muilla direktiivin mahdollistamilla tavoilla.

Tasa-arvovaltuutettu korostaa, että julkisen talouden suunnitelmassa on välttämätöntä varmistaa riittävät resurssit tasa-arvon edistämiseen ja valvontaan. Ilman asianmukaista resursointia valtuutettu ei voi ottaa vastaan uusia lakisääteisiä tehtäviä eikä hoitaa nykyisiäkään tehtäviään tehokkaasti ja kansainvälisten veloitteiden edellyttämällä tavalla.

Lopuksi tasa-arvovaltuutettu muistuttaa, että EU:n tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuselimien koskevat direktiivit edellyttävät jäsenvaltioita turvaamaan tasa-arvoelimille riittävät resurssit, erityisesti silloin, kun niiden tehtäviä lisätään. Tasa-arvovaltuutetun tehtävien ja käytettävissä olevien resurssien välinen epätasapaino heikentää tasa-arvolainsäädännön toimeenpanoa ja on ongelmallinen oikeusvaltioperiaatteen näkökulmasta.

Tasa-arvovaltuutettu

Mia Spolander

Erityisasiantuntija

Pirkko Janas

